Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 16ης Ιανουαρίου 2014*

«Προδικαστική παραπομπή — Οδηγία 2004/38/ΕΚ — Δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών — Δικαίωμα διαμονής εντός κράτους μέλους ενός υπηκόου τρίτου κράτους, κατ' ευθεία γραμμή κατιόντος προσώπου έχοντος δικαίωμα διαμονής εντός του κράτους μέλους αυτού — Έννοια του "συντηρούμενου" προσώπου»

Στην υπόθεση C-423/12,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Kammarrätten i Stockholm – Migrationsöverdomstolen (Σουηδία) με απόφαση της 12ης Σεπτεμβρίου 2012, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 17 Σεπτεμβρίου 2012, στο πλαίσιο της δίκης

Flora May Reyes

κατά

Migrationsverket,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους L. Bay Larsen, πρόεδρο τμήματος, K. Lenaerts, αντιπρόεδρο του Δικαστηρίου, ασκούντα καθήκοντα δικαστή του τετάρτου τμήματος, M. Safjan, J. Malenovský και A. Prechal (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Mengozzi

γραμματέας: V. Tourrès, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 4ης Σεπτεμβρίου 2013,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η F. M. Reyes, εκπροσωπούμενη από τον S. Hansson, advokat, και την T. Fraenkel,

— η Σουηδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις A. Falk και H. Karlsson,

— η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Smolek και J. Vláčil,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. Bulterman και C. Wissels,

* Γλώσσα διαδικασίας: η σουηδική.

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την J. Beeko, επικουρούμενη από τον G. Facenna, barrister,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την C. Tufvesson και τον M. Wilderspin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 6ης Νοεμβρίου 2013,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, σημείο 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ L 158, σ. 77, και διορθωτικά ΕΕ 2004, L 229, σ. 35, και ΕΕ 2005, L 197, σ. 34).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της F. M. Reyes, υπηκόου Φιλιππίνων, και της Migrationsverket (υπηρεσίας μεταναστεύσεως) αφορώσας την αίτηση της ενδιαφερομένης να της χορηγηθεί τίτλος διαμονής στη Σουηδία.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Στην αιτιολογική σκέψη 5 της οδηγίας 2004/38 εκτίθενται τα ακόλουθα:

«Το δικαίωμα όλων των πολιτών της Ένωσης να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, προκειμένου να ασκείται υπό αντικειμενικές συνθήκες ελευθερίας και αξιοπρέπειας, θα πρέπει να παρέχεται και στα μέλη της οικογένειάς τους, ανεξαρτήτως της ιθαγένειάς τους. [...]»

4 Κατά την αιτιολογική σκέψη 28 της οδηγίας αυτής:

«Τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα, προκειμένου να προφυλαχθούν από κατάχρηση δικαιώματος ή δόλο [...]».

5 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας, τιτλοφορούμενο «Ορισμοί», προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

1) “Πολίτης της Ένωσης”: κάθε πρόσωπο το οποίο έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους.

2) “Μέλος της οικογενείας”:

[...]

γ) οι απευθείας κατιόντες οι οποίοι είναι κάτω της ηλικίας των 21 ετών ή είναι συντηρούμενοι καθώς και εκείνοι του (της) συζύγου ή του (της) συντρόφου [...]

[...]».

6 Το άρθρο 7 της ίδιας οδηγίας, τιτλοφορούμενο «Δικαίωμα διαμονής άνω των τριών μηνών», ορίζει τα εξής:

«1. Όλοι οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών, εφόσον:

[...]

β) διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη των οικογενειών τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν κατά τη διάρκεια της παραμονής τους το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής, καθώς και πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθενείας στο κράτος μέλος υποδοχής ή [...]

[...]

2. Το δικαίωμα διαμονής που προβλέπεται στην παράγραφο 1 εκτείνεται στα μέλη της οικογένειας τα οποία δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους, όταν συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν, στο κράτος μέλος υποδοχής, τον πολίτη της Ένωσης και εφόσον ο εν λόγω πολίτης πληροί τους όρους που αναφέρονται στην παράγραφο 1, [στοιχείο β′].

[...]»

7 Κατά το άρθρο 23 της οδηγίας 2004/38, τιτλοφορούμενο «Συναφή δικαιώματα»:

«Ανεξαρτήτως ιθαγένειας, τα μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης τα οποία έχουν το δικαίωμα διαμονής ή το δικαίωμα μόνιμης διαμονής σε κράτος μέλος δικαιούνται να εργάζονται εκεί ως μισθωτοί ή μη μισθωτοί.»

Το σουηδικό δίκαιο

8 Οι τροποποιήσεις του νόμου (2005:716) περί αλλοδαπών [utlänningslagen (2005:716)] και της κανονιστικής αποφάσεως (2006:97) περί αλλοδαπών [utlänningsförordningen, (2006:97)], οι οποίες τέθηκαν σε ισχύ στις 30 Απριλίου 2006, σκοπούσαν στη μεταφορά της οδηγίας 2004/38 στο σουηδικό δίκαιο. Οι κατά τα άνω θεσπισθείσες διατάξεις αντιστοιχούν κατ' ουσίαν προς εκείνες της οδηγίας.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

9 Η F. M. Reyes, η οποία γεννήθηκε το 1987 και είναι υπήκοος Φιλιππίνων, ανατράφηκε από τη γιαγιά της (τη μητέρα της μητέρας της), από την ηλικία των 3 ετών μαζί με τις δύο αδελφές της, διότι η μητέρα εγκαταστάθηκε στη Γερμανία για να εργαστεί εκεί και να καλύψει τις ανάγκες της οικογενείας της που παρέμεινε στις Φιλιππίνες. Η μητέρα της F. M. Reyes απέκτησε τη γερμανική ιθαγένεια.

10 Η F. M. Reyes, ανατράφηκε από τη γιαγιά της καθ' όλη της διάρκεια της παιδικής ηλικίας και της εφηβείας της. Πριν μεταβεί στη Σουηδία, έζησε επί τέσσερα έτη στη Μανίλα (Φιλιππίνες) με τη μεγάλη αδελφή της, η οποία εν τω μεταξύ απεβίωσε. Μεταξύ της ηλικίας των 17 και των 23 ετών, φοίτησε επί δύο έτη σε λύκειο και στη συνέχεια ακολούθησε ανώτερες σπουδές τετραετούς διάρκειας. Κατόπιν εκπαιδεύσεως στην οποία περιλαμβάνονται περίοδοι πρακτικής εξασκήσεως, απέκτησε δίπλωμα κατ' οίκον νοσοκόμας. Μετά τις εξετάσεις της, βοήθησε την αδελφή της, ασχολούμενη με τα τέκνα της. Η μητέρα της F. M. Reyes εξακολούθησε να διατηρεί στενές σχέσεις με τα μέλη της οικογενείας της στις Φιλιππίνες και τους απέστελλε χρήματα κάθε μήνα, προκειμένου να καλύψει τις

ανάγκες τους και να χρηματοδοτήσει τις σπουδές τους, και επίσης τα επισκεπτόταν κάθε χρόνο. Η F. M. Reyes ουδέποτε εργάστηκε και ουδέποτε ζήτησε από τις αρχές των Φιλιππίνων να της χορηγηθούν επιδόματα κοινωνικής προνοίας.

11 Τον Δεκέμβριο του 2009, η μητέρα της F. M. Reyes εγκαταστάθηκε στη Σουηδία για να συμβιώσει με ένα Νορβηγό υπήκοο που κατοικούσε εντός του κράτους μέλους αυτού. Παντρεύτηκε με τον εν λόγω Νορβηγό υπήκοο κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού του 2011. Από το 2009, ο Νορβηγός υπήκοος, του οποίου οι πόροι προέρχονται από σύνταξη γήρατος, αποστέλλει τακτικά χρήματα στην F. M. Reyes, καθώς και στα λοιπά μέλη της οικογενείας της συζύγου του που ζουν στις Φιλιππίνες. Από της αφίξεώς της στη Σουηδία, η μητέρα της F. M. Reyes δεν εργάζεται και ζει από τη σύνταξη γήρατος του συζύγου της.

12 Στις 13 Μαρτίου 2011 η F. M. Reyes εισήλθε στον χώρο Σένγκεν. Ζήτησε τίτλο διαμονής στη Σουηδία στις 29 Μαρτίου 2011 ως μέλος της οικογενείας της μητέρας της και του Νορβηγού συντρόφου της, δηλώνοντας ότι συντηρούνταν από αυτούς.

13 Η Migrationsverket απέρριψε την αίτηση αυτή στις 11 Μαΐου 2011 με την αιτιολογία ότι η F. M. Reyes δεν είχε αποδείξει ότι τα ποσά τα οποία, αναμφισβήτητα, της είχαν καταβληθεί από τη μητέρα της και τον σύντροφό της είχαν χρησιμεύσει για την κάλυψη των στοιχειωδών αναγκών της για στέγαση, διατροφή και πρόσβαση σε σύστημα περιθάλψεως στις Φιλιππίνες. Ομοίως, δεν απέδειξε κατά ποιον τρόπο το σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως και κοινωνικής προνοίας της χώρας καταγωγής της μπορούσε να καλύψει άτομα ευρισκόμενα στην κατάστασή της. Αντιθέτως, απέδειξε ότι ήταν πτυχιούχος στη χώρα καταγωγής της και είχε συμπληρώσει περιόδους πρακτικής εξασκήσεως στη χώρα αυτή. Εξάλλου, κατά την παιδική και την εφηβική ηλικία της, η προσφεύγουσα της κύριας δίκης συντηρούνταν από τη γιαγιά της. Κατά συνέπεια, η Migrationsverket έκρινε ότι δεν είχε αποδείξει ότι συντηρούνταν από τα μέλη της οικογενείας της στη Σουηδία.

14 Η F. M. Reyes προσέβαλε την απορριπτική απόφαση της Migrationsverket ενώπιον του förvaltningsrätten i Göteborg – Migrationsdomstolen (διοικητικού πρωτοδικείου του Göteborg, αποφαινομένου σε πρώτο βαθμό επί ζητημάτων μεταναστεύσεως), το οποίο απέρριψε την προσφυγή. Το δικαστήριο αυτό δεν αμφισβήτησε το γεγονός ότι οι στοιχειώδεις ανάγκες της προσφεύγουσας της κύριας δίκης καλύπτονταν από τη μητέρα της και τον πατριό της. Εντούτοις, η κοινωνική κατάσταση της F. M. Reyes δεν κρίθηκε ως τέτοιου είδους ώστε αυτή να μην είναι σε θέση να καλύψει τις στοιχειώδεις ανάγκες της χωρίς υλική ενίσχυση από τη μητέρα της και τον πατριό της. Στο πλαίσιο της εκτιμήσεώς του, το δικαστήριο αυτό διαπίστωσε ότι η F. M. Reyes ήταν νέα, είχε σπουδάσει στη Μανίλα, ήταν πτυχιούχος της ανώτερης εκπαιδεύσεως και μέλη της οικογενείας της ζούσαν στις Φιλιππίνες. Απλώς και μόνον το γεγονός ότι η μητέρα και ο πατριός της F. M. Reyes δεσμεύθηκαν να καλύψουν τις ανάγκες της δεν θεμελίωνε, κατά την κρίση του δικαστηρίου αυτού, σχέση εξαρτήσεως ικανή να παράσχει στην ενδιαφερομένη δικαίωμα διαμονής στη Σουηδία.

15 Η F. M. Reyes άσκησε έφεση ενώπιον του Kammarrätten i Stockholm – Migrationsöverdomstolen (διοικητικού εφετείου Στοκχόλμης, αποφαινομένου επί ζητημάτων μεταναστεύσεως) κατά της αποφάσεως του förvaltningsrätten i Göteborg – Migrationsdomstolen. Υποστηρίζει ότι, παρά το ότι έχει σπουδάσει, δεν βρήκε απασχόληση στις Φιλιππίνες, όπου ενδημεί η ανεργία. Κατ' αυτήν, η μητέρα και ο πατριός της δεν θα ενέβαζαν τόσο σημαντικά ποσά τόσο τακτικά αν τα ποσά αυτά δεν ήταν απαραίτητα για να διασφαλισθεί η επιβίωση της οικογενείας στη χώρα καταγωγής της.

16 Το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι διάδικοι της κύριας δίκης διαφωνούν ως προς την ερμηνεία της προϋποθέσεως του «συντηρούμενου» προσώπου, που περιέχεται στο άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38. Συναφώς, αναφερόμενο στις αποφάσεις της 18ης Ιουνίου 1987, 316/85, Lebon (Συλλογή 1987, σ. 2811) και της 9ης Ιανουαρίου 2007, C-1/05, Jia (Συλλογή 2007, σ. I-1), το δικαστήριο αυτό διερωτάται αν, κατά την εκτίμηση της ικανότητας ενός προσώπου να καλύψει τις στοιχειώδεις ανάγκες του, επιτρέπεται να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι το πρόσωπο αυτό έχει τη δυνατότητα να τις καλύψει με την άσκηση αμειβόμενης δραστηριότητας.

17 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν μπορεί να επηρεάσει τον χαρακτηρισμό της F. M. Reyes ως «συντηρούμενου μέλους της οικογενείας», υπό την έννοια της εν λόγω οδηγίας, η πρόθεσή της να εργασθεί εντός του κράτους μέλους υποδοχής. Συγκεκριμένα, κατά το δικαστήριο αυτό, η άσκηση αμειβόμενης δραστηριότητας θα είχε ως αποτέλεσμα την κατάργηση του δικαιώματος διαμονής για τον λόγο του οποίου έγινε επίκληση, δεδομένου ότι, με την είσπραξη εισοδημάτων από την εργασία, η κατάσταση εξαρτήσεως θα έπαυε να υπάρχει.

18 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Kammarrätten i Stockholm – Migrationsöverdomstolen αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας [2004/38] την έννοια ότι κράτος μέλος μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να απαιτήσει από κατιόντα κατ' ευθεία γραμμή ο οποίος έχει υπερβεί την ηλικία των 21 ετών —προκειμένου να θεωρηθεί συντηρούμενος και, ως εκ τούτου, να εμπίπτει στον ορισμό του "μέλους της οικογένειας", κατά το άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας [2004/38]— να έχει προσπαθήσει να βρει εργασία, να λάβει βοήθεια για τη συντήρησή του από τις αρχές της χώρας καταγωγής και/ή να συντηρηθεί με κάθε άλλο τρόπο, χωρίς τούτο να αποβεί δυνατό;

2) Ποια σημασία έχει για την ερμηνεία του όρου "συντηρούμενοι" στο άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας [2004/38], το ότι ένας συγγενής —λόγω προσωπικών περιστάσεων όπως η ηλικία, η εκπαίδευση ή η υγεία— κρίνεται ότι έχει καλές προοπτικές εξευρέσεως εργασίας και, επιπλέον, έχει την πρόθεση να αρχίσει να εργάζεται στο κράτος μέλος, πράγμα το οποίο συνεπάγεται ότι οι προϋποθέσεις προκειμένου αυτός να θεωρηθεί ως συντηρούμενος συγγενής σύμφωνα με τη διάταξη δεν θα συντρέχουν πλέον;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

19 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινισθεί αν το άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι επιτρέπει σε κράτος μέλος να απαιτεί από τον κατιόντα κατ' ευθεία γραμμή ο οποίος έχει υπερβεί την ηλικία των 21 ετών, υπό συνθήκες όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, προκειμένου να θεωρηθεί συντηρούμενος και, ως εκ τούτου, να εμπίπτει στον ορισμό του «μέλους της οικογένειας» που παρατίθεται στη διάταξη αυτή, να αποδείξει ότι έχει προσπαθήσει να βρει εργασία ή να λάβει βοήθεια για τη συντήρησή του από τις αρχές της χώρας καταγωγής του και/ή να συντηρηθεί με κάθε άλλο τρόπο, χωρίς τούτο να αποβεί δυνατό.

20 Συναφώς, επισημαίνεται ότι, προκειμένου ένας άνω των 21 ετών κατιών κατ' ευθεία γραμμή ενός πολίτη της Ένωσης να θεωρηθεί ως «συντηρούμενος» από τον πολίτη αυτόν, υπό την έννοια του άρθρου 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38, πρέπει να αποδειχθεί η ύπαρξη πραγματικής καταστάσεως εξαρτήσεως (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση Jia, σκέψη 42).

21 Αυτή η εξάρτηση απορρέει από μια πραγματική κατάσταση, χαρακτηριζόμενη από το ότι η υλική υποστήριξη του μέλους της οικογενείας εξασφαλίζεται από τον πολίτη της Ένωσης ο οποίος έκανε χρήση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας ή από τον σύζυγο αυτού (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση Jia, σκέψη 35).

22 Προκειμένου να κρίνει αν υπάρχει τέτοια εξάρτηση, το κράτος μέλος υποδοχής οφείλει να εκτιμήσει αν, λαμβανομένης υπόψη της οικονομικής και κοινωνικής του καταστάσεως, ο άνω των 21 ετών κατιών κατ' ευθεία γραμμή ενός πολίτη της Ένωσης δεν μπορεί να καλύψει τις στοιχειώδεις ανάγκες

του. Η ανάγκη υλικής υποστηρίξεως πρέπει να υφίσταται στο κράτος καταγωγής ή προελεύσεως του κατιόντος αυτού κατά τον χρόνο που ζητεί να του επιτραπεί να εγκατασταθεί με τον εν λόγω πολίτη (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση Jia, σκέψη 37).

23 Αντιθέτως, δεν απαιτείται να προσδιοριστούν οι λόγοι αυτής της εξαρτήσεως και, συνεπώς, της παροχής της υποστηρίξεως αυτής. Η ερμηνεία αυτή υπαγορεύεται ιδίως από την αρχή ότι οι διατάξεις οι οποίες, όπως η οδηγία 2004/38, καθιερώνουν την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ένωσης, η οποία συνιστά ένα από τα θεμέλια της Ένωσης, πρέπει να ερμηνεύονται διασταλτικώς (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση Jia, σκέψη 36 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

24 Το γεγονός ότι, υπό συνθήκες όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, ένας πολίτης της Ένωσης προβαίνει τακτικά, επί σημαντικό χρονικό διάστημα, στην καταβολή χρηματικού ποσού στον εν λόγω κατιόντα, το οποίο είναι απαραίτητο στον κατιόντα αυτόν προκειμένου να καλύψει τις στοιχειώδεις ανάγκες του στο κράτος μέλος καταγωγής, είναι ικανό να αποδείξει ότι υφίσταται πραγματική κατάσταση εξαρτήσεως του κατιόντος αυτού από τον εν λόγω πολίτη.

25 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν είναι δυνατό να απαιτείται από τον εν λόγω κατιόντα να αποδείξει επιπλέον ότι έχει προσπαθήσει να βρει εργασία ή να λάβει βοήθεια για τη συντήρησή του από τις αρχές της χώρας καταγωγής του και/ή να συντηρηθεί με κάθε άλλο τρόπο, χωρίς τούτο να αποβεί δυνατό.

26 Πράγματι, η απαίτηση μιας τέτοιας επιπλέον αποδείξεως, η οποία δεν μπορεί εύκολα να προσκομισθεί στην πράξη, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 60 των προτάσεών του, είναι ικανή να καταστήσει εξαιρετικά δυσχερή τη δυνατότητα του κατιόντος αυτού να τύχει δικαιώματος διαμονής εντός του κράτους μέλους υποδοχής, ενώ οι περιστάσεις που περιγράφηκαν στη σκέψη 24 της παρούσας αποφάσεως είναι ήδη ικανές να αποδείξουν την ύπαρξη πραγματικής καταστάσεως εξαρτήσεως. Κατά τον τρόπο αυτόν, η απαίτηση αυτή μπορεί ενδεχομένως να καταστήσει τα άρθρα 2, σημείο 2, στοιχείο γ', και 7 της οδηγίας 2004/38 άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας.

27 Εξάλλου, δεν αποκλείεται η εν λόγω απαίτηση να αναγκάσει τον οικείο κατιόντα να προβεί σε πιο περίπλοκα διαβήματα, όπως το να επιχειρήσει να λάβει διάφορες βεβαιώσεις περί του ότι δεν βρήκε εργασία και ότι δεν έλαβε επίδομα κοινωνικής πρόνοιας, σε σχέση με το διάβημα που συνίσταται στη λήψη εγγράφου της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους καταγωγής ή προελεύσεως που βεβαιώνει την ύπαρξη καταστάσεως εξαρτήσεως. Το Δικαστήριο όμως έχει ήδη κρίνει ότι ένα τέτοιο έγγραφο δεν μπορεί να συνιστά προϋπόθεση για τη χορήγηση του τίτλου διαμονής (προπαρατεθείσα απόφαση Jia, σκέψη 42).

28 Συνεπώς, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να απαιτεί από τον κατιόντα κατ' ευθεία γραμμή ο οποίος έχει υπερβεί την ηλικία των 21 ετών, υπό συνθήκες όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, προκειμένου να θεωρηθεί συντηρούμενος και, ως εκ τούτου, να εμπίπτει στον ορισμό του «μέλους της οικογένειας» που παρατίθεται στη διάταξη αυτή, να αποδείξει ότι έχει προσπαθήσει να βρει εργασία ή να λάβει βοήθεια για τη συντήρησή του από τις αρχές της χώρας καταγωγής του και/ή να συντηρηθεί με κάθε άλλο τρόπο, χωρίς τούτο να αποβεί δυνατό.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

29 Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι το γεγονός ότι ένα μέλος της οικογενείας, λόγω προσωπικών περιστάσεων όπως η ηλικία, η εκπαίδευση ή η υγεία, κρίνεται ότι έχει καλές προοπτικές εξευρέσεως εργασίας και, επιπλέον, έχει την πρόθεση να εργασθεί στο κράτος μέλος υποδοχής επηρεάζει την ερμηνεία της προβλεπόμενης στη διάταξη αυτή προϋποθέσεως ότι το μέλος αυτό πρέπει να είναι «συντηρούμενο».

30 Συναφώς, επισημαίνεται ότι η κατάσταση εξαρτήσεως πρέπει να υπάρχει, στη χώρα προελεύσεως του ενδιαφερόμενου μέλους της οικογένειας, κατά τον χρόνο που το μέλος αυτό ζητεί να εγκατασταθεί μαζί με τον πολίτη της Ένωσης από τον οποίο συντηρείται (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις Jia, προπαρατεθείσα, σκέψη 37, και της 5ης Σεπτεμβρίου 2012, C-83/11, Rahman κ.λπ., σκέψη 33).

31 Συνεπώς, όπως υποστήριξαν, κατ' ουσίαν, όλοι οι ενδιαφερόμενοι που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, οι ενδεχόμενες προοπτικές ευρέσεως εργασίας εντός του κράτος μέλους υποδοχής, οι οποίες παρέχουν ίσως, στον άνω των 21 ετών κατιόντα κατ' ευθεία γραμμή ενός πολίτη της Ένωσης, τη δυνατότητα να μην συντηρείται πλέον από τον πολίτη αυτόν, άπαξ του παρασχεθεί δικαίωμα διαμονής, δεν είναι δυνατό να επηρεάσουν την ερμηνεία της προϋποθέσεως ότι ο κατιών αυτός πρέπει να είναι «συντηρούμενος», την οποία προβλέπει το άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38.

32 Εξάλλου, όπως ορθώς υποστήριξε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η αντίθετη λύση θα απαγόρευε, στην πράξη, στον εν λόγω κατιόντα να αναζητήσει εργασία εντός του κράτους υποδοχής και θα αντέβαινε, ως εκ τούτου, στο άρθρο 23 της οδηγίας αυτής, το οποίο επιτρέπει ρητώς στον κατιόντα αυτόν, εφόσον έχει δικαίωμα διαμονής, να εργάζεται ως μισθωτός ή μη μισθωτός (βλ., κατ' αναλογίαν, προπαρατεθείσα απόφαση Lebon, σκέψη 20).

33 Κατά συνέπεια, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι το γεγονός ότι ένα μέλος της οικογενείας, λόγω προσωπικών περιστάσεων όπως η ηλικία, η εκπαίδευση ή η υγεία, κρίνεται ότι έχει καλές προοπτικές εξευρέσεως εργασίας και, επιπλέον, έχει την πρόθεση να εργασθεί στο κράτος μέλος υποδοχής δεν επηρεάζει την ερμηνεία της προβλεπόμενης στη διάταξη αυτή προϋποθέσεως ότι το μέλος αυτό πρέπει να είναι «συντηρούμενο».

Επί των δικαστικών εξόδων

34 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ, έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να απαιτεί από τον κατιόντα κατ' ευθεία γραμμή ο οποίος έχει υπερβεί την ηλικία των 21 ετών, υπό συνθήκες όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, προκειμένου να θεωρηθεί συντηρούμενος και, ως εκ τούτου, να εμπίπτει στον ορισμό του «μέλους της οικογένειας» που παρατίθεται στη διάταξη αυτή, να αποδείξει ότι έχει προσπαθήσει να βρει εργασία ή να λάβει βοήθεια για τη συντήρησή του από τις αρχές της χώρας καταγωγής του και/ή να συντηρηθεί με κάθε άλλο τρόπο, χωρίς τούτο να αποβεί δυνατό.**

2) **Το άρθρο 2, σημείο 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι το γεγονός ότι ένα μέλος της οικογενείας, λόγω προσωπικών περιστάσεων όπως η ηλικία, η εκπαίδευση ή η υγεία, κρίνεται ότι έχει καλές προοπτικές εξευρέσεως εργασίας και, επιπλέον, έχει την**

πρόθεση να εργασθεί στο κράτος μέλος υποδοχής δεν επηρεάζει την ερμηνεία της προβλεπόμενης στη διάταξη αυτή προϋποθέσεως ότι το μέλος αυτό πρέπει να είναι «συντηρούμενο».

(υπογραφές)